© Erin, Creative Commons

STAD IN HET SLOP

SPECIAL SLOPPENWIJKEN

Derdewereldsteden zijn migratiemagneten, en India blaast op dat vlak haar partijtje mee. Mumbai en Delhi staan steevast in de top-tien van grootste wereldsteden. De expansie heeft rijkdom opgeleverd, maar ook sloppenwijken waar miljoenen een precair bestaan leiden. Hoe is dat ontstaan? Is er een uitweg?

Op 26 december 2014 walsten vier bulldozers in het Mansarovar Park in Delhi de onderkomens van bijna 1000 mensen plat in opdracht van de Spoorwegen, eigenaar van het terrein. Arvind Kejriwal van de AAP, toen nog premier van Delhi, kon alleen nog maar portacabins beloven aan de bibberende daklozen – het was koud op straat. Een ander soort ingreep staat op de rol voor Katputhli Colony, Delhi's wereldberoemde straatartiestenwijk. In 2009 verkocht de gemeente de 5,22 hectaren waarop de sloppenwijk staat aan een projectontwikkelaar uit Bombay. Op voorwaarde dat deze driekwart van de 3500 gezinnen herhuisvest in nieuwe hoogbouw op een deel van het terrein (de overigen hebben om diverse redenen geen rechten), mag hij de resterende grond gebruiken voor een commercieel complex en 156 luxewoningen. Deze 'herontwikkeling' van sloppenwijken is al een tijd in trek, en lijkt een win-win-winstrategie. De sloppenwijkbewoner krijgt een nette woning, de projectontwikkelaar felbegeerde grond, de overheid goodwill. Toch protesteren de bewoners van Katputhli al sinds 2009. Drie jaar wonen in 'transitkampen' aan de stadsrand terwijl je voor je werk in het centrum moet zijn, is geen feestje. Het onderhoud van een nieuwe woning en de kosten van water en elektra zijn voor velen onbetaalbaar. Grootste obstakel is waarschijnlijk dat hoogbouw mensen hun bestaansmiddelen ontneemt, omdat de straat geen ruimte biedt voor de bedrijvigheid waarmee ze de kost verdienen. Regelmatig maakt bij dit soort projecten dan ook uiteindelijk de middenklasse zich meester van de nieuwe woningen.

Snelkookpan

Een doorsnee sloppenwijk is een snelkookpan van kleinschalige bedrijvigheid die, al wordt ze niet tot de formele economie gerekend, wel degelijk algemeen nut heeft en mensen in leven houdt. Niet onbelangrijk in een land waar een onwaarschijnlijk groot deel van de stedelijke bevolking in sloppenwijken woont – in Mumbai zelfs meer dan de helft. In Dharavi, met minstens een half miljoen mensen op nog geen 2 km² de grootste sloppenwijk van de havenstad, draaien naar schatting 15.000 eenkamerfabriekjes van pottenbakkers, lassers en afvalrecyclers, om maar wat beroepen te noemen. Thuiswerkers, schakeltjes in wereldwijde textielproductieketens, naaien er knopen aan jeans. Meisjes venten plastic bloemen, oude vrouwen bakken brood. Op een dak kun je een schoonheidssalon aantreffen, een gebarsten spiegel als belangrijkste meubelstuk.

Waarom wonen al deze hardwerkende mensen in zulke mensonwaardige omstandigheden? De Britten waren de grootste sloppenwijkbouwers aller tijden, schrijft Mike Davis in zijn diepgravende boek *Planet of Slums*. Ze probeerden de steden te vrijwaren van plattelandsmigranten door 'inheemse' stadsbuurten de meest elementaire voorzieningen te onthouden. Bij de Onafhankelijkheid erfde de nationale regering de menselijke vuilnishopen die dat veroorzaakte, en sindsdien is geen enkele poging ze op te ruimen geslaagd. Niet de grootschalige ontruimingen van de jaren zestig, noch de *Slum Clearance Act* van de jaren zeventig. Niet het *Slum Upgradation Scheme* van de jaren tachtig en ook niet de Slum Redevelopment Scheme van de jaren negentig en de nieuwe eeuw.

Gevaar als niche

De achtergronden van de niet aflatende trek naar steden zijn algemeen en bekend. Agrarische mechanisatie en automatisering maken landarbeiders werkloos, en kleine boeren kunnen na economische liberalisering de concurrentie op de wereldmarkt niet aan; industriële groei in de steden biedt werk. In India dreven bovendien vanaf 1947 de Onafhankelijkheid en de daaropvolgende Deling miljoenen ontheemden naar de sloppenwijken van Bombay, Delhi en Calcutta (en Karachi, Lahore en Dhaka). Voorzover de overheid al geld uittrok voor huisvesting – vaak werd dat overgelaten aan lokale *slum lords* die rijk werden van de huurkazernes die ze bouwden – kon ze de instroom niet bijhouden. De nieuwe stedelingen kraakten braakliggend land en bouwden er zelf onderkomens, waarbij ze afwegingen moesten maken tussen locatie, kosten, kwaliteit, zekerheid, reistijd naar het werk en veiligheid. Sommigen kozen voor lokatie en werden stoepslapers bij een markt of treinstation. Anderen hadden heldhaftige dagelijkse tochten over voor het

« Zelfs een stad die geen banenmachine meer is stroomt vol plattelanders »

© Dieter Zirnig, Creative Commons

bezit van een stukje land. Naarmate ongebruikte grond schaarser en kostbaarder werd, raakten nieuwkomers aangewezen op de gevaarlijkste, meest onleefbare plekken: moerassen, overstromingsgebieden, instabiele hellingen, vuilnisbelten, langs spoorwegen. Gevaar is de niche voor armen, schrijft Mike Davis.

In tegenstelling tot vroeger geëxpandeerde steden als Londen, New York, Seoul en Guangzhou, kennen veel hedendaagse metropolen stagnatie van de industriële groei die voor banen zou moeten zorgen. Mumbai is er een voorbeeld van; de verhuizing van de textielindustrie in de jaren tachtig was een aderlating die niet werd gecompenseerd door de bloeiende sectoren van financiën, IT en entertainment, die ongeschoolde werknemers weinig te bieden hebben. Maar zelfs een stad die geen banenmachine meer is stroomt vol plattelanders. Ze belanden onveranderlijk in een sloppenwijk, als concurrent van alle anderen met een wankel bestaan in de informele economie. Informele arbeid, betoogt Indiakenner en socioloog Jan Breman, is ontdaan van alle bescherming en rechten, en investeringen vinden er nauwelijks plaats. De informele sector groeit, maar inkomens daarbinnen dalen door de voortdurende onderverdeling van werk en inkomens.

Het is duidelijk dat geïsoleerde maatregelen – een waterleiding hier, honderd toiletten daar – een druppel zijn op een gloeiende plaat.

« Steden zouden aanjagers kunnen zijn van een samenleving waarin kwaliteit van leven belangrijker is dan economische groei »

Het neoliberale beleid, dat oplossingen zoekt bij bedrijfsleven en markt, heeft de kloof tussen arm en rijk vooral vergroot.

Urban equity

UN-Habitat, de VN-organisatie voor duurzame en sociale stedenbouw, bepleit *urban equity*, stedelijke kansengelijkheid. Een metropool met gelijke kansen in het vaandel, het is een mooi visioen. De enige manier om dat dichterbij te halen lijkt een aanpak die economische, sociale en ecologische strategieën verbindt. Een benadering die de stad niet ziet als melkkoe en speeltuin voor rijken en transnationale ondernemingen, maar als een organische eenheid voor alle inwoners, met gesloten kringlopen, een gezond milieu en een circulaire economie, zoals stedenbouwkundige Ton Venhoeven elders in deze India Nu bepleit. Met hun concentratie van kennis, kapitaal en energie zouden steden aanjagers kunnen zijn van een samenleving waarin kwaliteit van leven belangrijker is dan economische groei.

Hannah Valk

Bronnen: *Planet of Slums*, Verso 2006; *Urban Equity in Development - Cities for Life*, UN-Habitat maart 2014; www.india-seminar.com jan 2004; online tijdschriften *India Together, Down to Earth, First Post, Tehelka*.